

висока, тому цілком виправдані обмеження у цих випадках для зазначених вище осіб, наприклад, в Україні антикорупційні норми встановлюють 1 рік дії таких обмежень (ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII), у Французькій Республіці – 5 р.; у Сполученому Королівстві Великої Британії та Ірландії – 2 р. [3, с. 9].

Отже, визначення кваліфікаційних вимог та часових рамок здійснення особою функцій держави та місцевого самоврядування на підставі правових і наукових, а не виключно політичних чи інших кон'юнктурних чинників стає запорукою їхньої істинності та придатності для формулювання антикорупційних обмежень таким особам та успішності здійснення правоохоронної діяльності в сфері протидії корупції. У цьому зв'язку, логічно виникає потреба у специфікації антикорупційних обмежень для кожної професії і/або спеціальності суб'єктів публічно-владних повноважень. Інакше наявний дисонанс між специфічними кваліфікаційними вимогами, яким відповідає кожний претендент на посаду в органах публічної влади, перетворюючись по суті на *homo faber* (мудро креативною людиною), і загальними антикорупційними вимогами (заборами, обмеженнями тощо), що поширюються на таких людей. Об'єктивно, що ми маємо охоплювати осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, мінімально суб'єктивованими та максимально недиференційованими у деталях правилами забезпечення їхньої доброчесності. Відносно ролі строків обмежень прав таких осіб відзначаємо важливість їхнього ґрунтового впливу у механізмах дії антикорупційних норм як на етапі атестації на роботу в органах публічної влади, так й під час такої роботи та після залишення посади. Проблема полягає у ступені обґрунтування тих або інших строків, їхнього вмілого, вишуканого (деталізованого, інноваційного) використання у правоохоронній роботі в сфері протидії корупції.

Список бібліографічних посилань

1. Савченко А. В. Поняття «корупція» у контексті кримінального права. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 165–166.
2. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 32 с.
3. Баюк М. І., Міщишин В. В. Запобігання проявам корупції та конфлікту інтересів на державній службі (міжнародний досвід). Хмельницький : ЦППК працівників ОДВ ОМС ДПУО, 2011. 33 с.

Одержано 12.03.2019

УДК 342.8.01(477)

Олег Володимирович МАРЦЕЛЯК,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри конституційного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ГОЛОСУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

XXI ст. – час науково-технічного прогресу, що супроводжується впровадженням нових технологій у всі сфери життєдіяльності людини. Це цілком стосується і виборчої сфери. Сьогодні технологія голосування паперовими бюлетенями, незважаючи на те, що вона доволі-таки проста, застосовується все менше. Так, за даними американської Служби виборчих даних, якщо у 1980 р. у такий спосіб голосувало 11% громадян США, то у 2004 р. тільки 0,7% виборців голосували стандартними паперовими бюлетенями. На сьогодні в цій країні паперові бюлетені використовуються деякими місцевими органами влади, переважно у сільській місцевості, в малонаселених регіонах Великого Плато та на Заході (у штатах Техас, Небраска, Монтана та Айдахо).

Усе частіше в сучасних умовах для голосування використовуються нетрадиційні технології – виборчі машини, перфокарти для ЕВМ, спеціальні бюлетені, які «читаються» високошвидкісними фотоелектронними детекторами і т. ін. Зокрема в Нідерландах, Тринідаді, Тобаго, багатьох штатах США, приблизно п'ятій частині виборчих округів Індії, для голосування використовуються спеціальні виборчі **механічні машини**. Цю технологію винайшли наприкінці XIX на початку XX ст. у США (закон від 14 лютого 1899 р. для виборів членів конгресу США та закон 1900 р. для виборів депутатів представницького органу Онтаріо). Вважається, що машини не тільки не

дозволяють спостерігати за волевиявленням виборців і швидше визначають результати голосування, але й гарантують від можливих навмисних зловживань з метою коригування результатів виборів. Виборча машина (її різновидів багато) являє собою апарат для подачі голосів і автоматичного їх підрахунку. Вона міститься в ізольованій кабіні, схожій на телефонну будку, і коли виборець входить до неї, опускається шторка, що автоматично відкривається тільки після того, як він проголосує. Сам виборець бачить перед собою панель з декількома перемикачами. Потягнувши на себе важіль, виборець активує машину, після чого голосує в кожному виді виборів шляхом вмикання перемикача, що відповідає обраному ним кандидату. Після такого заповнення бюлетеня виборець знову тягне на себе початковий важіль для фіксації голосу. Деякі моделі машин містять панелі, по вертикалі яких розташований перелік посад, що підлягають заміщенню шляхом виборів. Навпроти назви кожної посади зазначено імена кандидатів, що розташовані також по вертикалі відповідно до їх партійної приналежності. Біля імені кожного кандидата є важіль. Крім того, над списком кандидатів кожної партії є так званий «партійний важіль». Якщо виборець бажає проголосувати за кандидатів з різних партійних списків, то він пускає в хід важелі біля імен відповідних кандидатів. Коли ж він має намір проголосувати за весь партійний список разом, то для цього досить потягнути за «партійний важіль». Машина сконструйована таким чином, що двічі проголосувати неможливо.

У час запровадження виборчих машин вони були значним досягненням. Але оскільки машини складні у використанні, виборцям важко виправити помилки після заповнення бюлетеня, тому сьогодні їх використання обмежується. Так, в США до 2004 р. тільки 14% виборців (і 37% округів) голосували таким способом (механічні машини використовуються в декількох штатах, включаючи більшість Луїзіани, Віргінії, Нью-Йорка та Коннектикуту). Натомість у Сполучених Штатах все частіше використовуються електронні машини для голосування. Незважаючи на те, що вони мають деякі проблеми з безпекою, роботою (часто виходять із ладу під час голосування, створюючи труднощі для виборців) та можливостями перевірки правильності голосування, оскільки не дають паперового підтвердження голосування, і це робить неможливим перевірити, чи правильно врахований голос, або провести повторний підрахунок голосів, електронні машини для голосування стали дуже популярними, і на 2004 р. 31% виборців (22% округів) прийняли цю технологію.

У Бразилії для голосування використовуються **перфокарти для ЕВМ**, завдяки чому результат голосування зчитується негайно і тут же передається до центру. У США – це система **компостерних карток** (двох різновидів – **punch cards** і **Data Vote**). Систему punch cards розробили для запровадження комп'ютеризованих технологій підрахунку голосів. Використовуючи її, бюлетень слід ретельно вирівняти, аби він та отвори компостера відповідно розміщувалися. Якщо текст бюлетеня неправильно вирівняний, виборець може зробити помилку. Тому бюлетені мусять бути змакетовані таким чином, щоб узгоджувалися із розміщенням отворів. Це дещо утруднює процес голосування, часто має наслідком неточне голосування. Тому якщо в 1980 р. компостерні картки використовували 28% виборців США (17% округів), то у 2004 р. – уже тільки 12% (9% округів). Система Data Vote також передбачає пробиття отворів на бюлетені, але потребує для цього спеціальних машин. Унаслідок цього лише 3% виборців (1% округів) застосовували цю технологію у 1980 р. і 1% виборців (0,8% округів) у 2004 р. (переважно в сільській місцевості в Каліфорнії).

У США використовується і така технологія голосування, як **оптичне сканування бюлетенів**. Ця технологія має декілька переваг. Зокрема, хоча виборець і заповнює паперовий бюлетень, однак самі бюлетені рахуються машиною. Процес підрахунку швидший і точніший, ніж підрахунок вручну. Паперові бюлетені можна оглянути і при повторному підрахунку голосів, або коли машина з якихось причин не працює. Волю виборця легше визначити, аніж при застосуванні бюлетенів у формі компостерних карток. Ця технологія набула досить значного поширення. На 2004 р. її застосовували у 45% округів (34% виборців). Окрім того, подібну технологію використовує більшість американських університетів для перевірки знань в аудиторіях з великою кількістю студентів, тому вартість обладнання не така висока, як електронних машин для голосування.

Окрім зазначених форм голосування останнім часом у спеціальній літературі все частіше почали писати про використання більш сучасних, таких, що відповідають сьогодиншньому рівню технічного розвитку, способів голосування. Перш за все ці автори мають на увазі використання Інтернету. Слід сказати, що вибори з використанням Інтернету надають більш широкі і різноманітні можливості голосування через електронні комунікативні системи, через телефон,

дігитальне телебачення, SMS, через комп'ютерні центри, шляхом використання електронних виборчих пристроїв на виборчих дільницях чи в публічних місцях (kiosk voting) і т. ін.

Зокрема, **використання Інтернету при голосуванні** законодавчо дозволено у ФРН, Швейцарії, Естонії. У деяких країнах в цьому напрямку ведуться експерименти. Так, у США в травні 2000 р. в штаті Арізона демократи дозволили своїм виборцям голосувати через електронну мережу на "праймеріз" президентських виборів. У результаті 40 тис. виборців уперше проголосували через Інтернет. Продовжуючи цей експеримент на самих президентських виборах, голосувати через електронну мережу дозволили в містах Фенікс (Арізона) та Сан-Дієго і Сакраменто (Каліфорнія).

В Естонії така форма голосування була започаткована на місцевих виборах у 2005 р. Тоді через Інтернет проголосувало тільки 2% виборців. Однак на парламентських виборах у 2007 р. у цей спосіб проголосувало вже понад 3% виборців (приблизно 36 тисяч громадян Естонії). З-поміж понад одного мільйона трьохсот тисяч мешканців країни посвідчення особи з мікрочіпом мають близько мільйона.

Електронне голосування починається з шостого дня до дня виборів о 9.00 і закінчується четвертого дня до дня виборів о 20.00. Голосування відбувається цілодобово. Виборець, який має сертифікат електронного цифрового підпису, може голосувати через сайт Республіканської виборчої комісії. Після ідентифікації виборця електронна система надає йому можливість ознайомитися зі списками кандидатів від партій та кандидатів у його виборчому окрузі. В електронному виборчому бюлетені виборець зазначає реєстраційний номер кандидата, після чого система підтверджує прийняття чи неприйняття його бюлетеня. Слід зазначити, що електронним способом можна голосувати багаторазово. Для прикладу, на останніх парламентських виборах 2007 р. були виборці, які проголосували по 700 разів. У такому разі враховується останній голос. Республіканська виборча комісія підраховує результати електронного голосування в день виборів о 19.00.

Актуальне питання щодо використання нових технологій голосування і в Канаді. В кінці 90-х років XX ст. була досліджена готовність канадців використовувати різні, більш сучасні форми голосування, а саме електронну пошту, телефон, персональний комп'ютер, сенсорний екран і обчислювальні машини. Думки респондентів розділилися: 54 % респондентів висловили готовність голосувати за допомогою сенсорного екрану, 67 % – вичислювальними машинами, 36 % – голосувати телефоном, 31 % – поштою і 29 % – персональним комп'ютером. В той же час для багатьох канадців голосування телефоном здається неминучим етапом електронної демократії.

Звичайно, голосування через телефон, Інтернет, сенсорний екран має ряд недоліків, пов'язаних перш за все з дотриманням такого важливого принципу виборів як таємниця волевиявлення громадянина. Більше того, виборцями та їхніми голосами легше маніпулювати, оскільки не існує місць голосування з посадовими особами, які б захищали право виборця на особисте голосування. Також для запровадження такої технології голосування повинні бути сприятливі умови, зокрема, якщо ми говоримо про Інтернет, достатня його поширеність, можливість користуватися його послугами широкої маси населення тощо. І не виключено, що в недалекому майбутньому, за усунення цих обставин, така форма голосування отримає своє законодавче визнання у ширшому колі держав, у тому числі і в Україні. І вона не буде сприйматися як щось надзвичайне, а, навпаки, своєю оригінальністю буде приваблювати, особливо виборців, чий фізичний стан не дозволяє їм прибути на виборчі дільниці, та молоде покоління виборців, яке найбільше схильне до абсентеїзму, до участі у формуванні представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування шляхом реалізації свого активного виборчого права. Щоправда, запровадження голосування через Інтернет має супроводжуватися чітким законодавчим вирішенням питання забезпечення принципів виборчого права, щоб виключити контроль за волевиявленням громадян, можливість голосування осіб, які не мають на це права, голосування більше одного разу і т. ін.

Одержано 04.04.2019